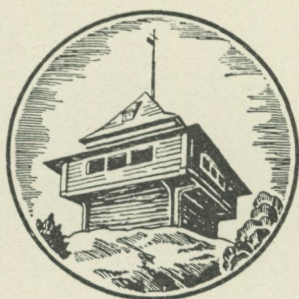

**NORDISKA MUSEETS OCH
SKANSENS ÅRSBOK 1943**

FATABUREN

NORDISKA MUSEETS

OCH SKANSENS ÅRSBOK

1943

Redaktion:

SIGURD WALLIN · GÖSTA BERG · SIGFRID SVENSSON

Omslaget: Trädgårdsgrindar vid Skogaholms herrgård på Skansen. Grindarna ha medföljt herrgårdens huvudbyggnad vid dess hitflyttning från Närke. Foto Märta Claréus 1942.

Tryckt hos Tryckeri Aktiebolaget Thule, Stockholm 1942

Djuptrycksplanscher och omslag från Nordisk Rotogravyr

FRÅN VERNER VON HEIDENSTAMS BARNDOM

OLSHAMMARMINNEN PÅ ÖVRALID

av Martin A. Ohlsson

På en av de många skisser Verner von Heidenstam gjort till sitt sista hem, Övralids corps de logi, ser man Hans Alienus med vandringsstaven i handen nalkas byggningen. Framåt-lutad pressar han sig genom den slitande höstvinden, slängkappan pöser upp som ett ovädersmoln och i luften irra löven likt osaliga andar, hemlösa. En flock mörka fåglar ha lämnat trädets skälvande grenar, skrämde av vandrarens steg. Från husets medeltidsartade, släta murytor stirra fönstergluggarna som undrande, hemlighetsfulla ögon, omöjliga att utforska, men för den som lever innanför dem öppnande sig mot oändliga vidder, följande naturens lugna livsrytm och människornas tramp. Ännu en gång får pilgrimen återvända till ett hem. Det är inte till barndomshemmet Olshammar — bolmande fabriks-skorstenar skrämde skalden, och det är inte till kraftdagarnas Naddö. Herrgården vid Vadstenaviken tillhörde minnenas värld. Det blev dock till en plats, som han var väl förtrogen med från sina tidigaste år. Övra Lid hade alltid varit ett kärt utflyktsmål och när skalden fick reda på att den lilla gården var till salu, var beslutet omedelbart. Från den byggnad i karolinsk stil, som han lät uppföra — han följde ej den förutnämnda skissen, men husets atmosfär är densamma, eremitens — kunde han dock med ögat nå sina gamla tillflyktsorter. Olshammar ligger i norr, därborta där solen vänder vid midsommartid, och Naddö, där

den på årets kortaste dag blekt färgar isarna vid sin nedgång. Häruppifrån Övralid kunde skalden med tankarna mot Olshammar och Naddö famna om sin rika levnad, symboliserad av Vätterns hemlighetsfulla, skiftande vidd, dess heta yra i stormarna, dess vita skimmer i juninatten.

I det yttre leva minnena. Mitt ute i sjön söker solbryggan stöd på Skärvesten. Där går Birgittas väg. För Heidenstam betydde Vättern icke sjörå utan Birgitta — för nutidsmänniskan som studerar skalden blir Vättern synonym med honom själv. Stiga vi in genom de öppnade tunga ekdörrarna med sina portklappar från Siena, skola vi helt naturligt möta en mängd minnen av personhistoriskt intresse. De allra flesta av dessa härröra dock från skaldens mognare år och ifråga om det mest miljöskapande inslaget — möblerna — är det övervägande flertalet anskaffat till nybyggnaden på Övralid. När Heidenstam en gång sålde Naddö, övergav han nämligen också större delen av de gamla släktmöblerna (de finnas hos den nuvarande ägaren till Naddö). Tanken på ett nytt hem låg honom då fjärran. Övralids miljö är dock så sammansmält, så personlig, att man ej kan tänka sig annat än att det är i en ursprunglig gammal herrgård man går, att anfäderna på de gamla porträtten skåda ned på samma inventarier, bland vilka de själva en gång gått och sysslat. Blott någon enstaka möbel skola de emellertid känna igen, men de veta, att i lådorna och i de gamla schatullen, som stå på hedersplatser, mängder av minnen dölja sig för turisternas blickar. Vi skola här i det följande se på en del av dem, framförallt sådana föremål, som kunna illustrera skaldens berättelser i "När kastanjerna blommade", de posthumt utkomna minnena från barnåren på Olshammar.

När man föreställer sig Verner von Heidenstams barndom framstår den som en enda solig vistelse på landet med Olshammar, Tiveden, Vättern som huvudrubriker och tant Lott, tant Molly och Mormor som underrubriker. Det är skalden själv som delgivit oss denna uppfattning. I själva verket är det emellertid blott under ett par snabbt förrinnande sommarmånader varje år, som barnet fick leka och den blivande diktarens fantasi

fick näras på morföräldrarnas gård. Resten av året, hösten och den grå vintern, pressades han av de tunga storstadsmurarna. Men om denna tid nämner han litet. Då drömde han sig tillbaka till de gångna ljuvligheterna och såg framåt mot den kommande sommaren. Denna stadsvistelse betydde dock mycket för hans utveckling som skald. De grå stadsgatornas tristess blev för honom kontrasten, som framhävde lantlivets ljushet och naturens under. Han sjunger också ur sitt hjärtas innersta:

”Den som lyss som liten slarv
till skogens dån
får annat arv
än den som föds vid en gata.”

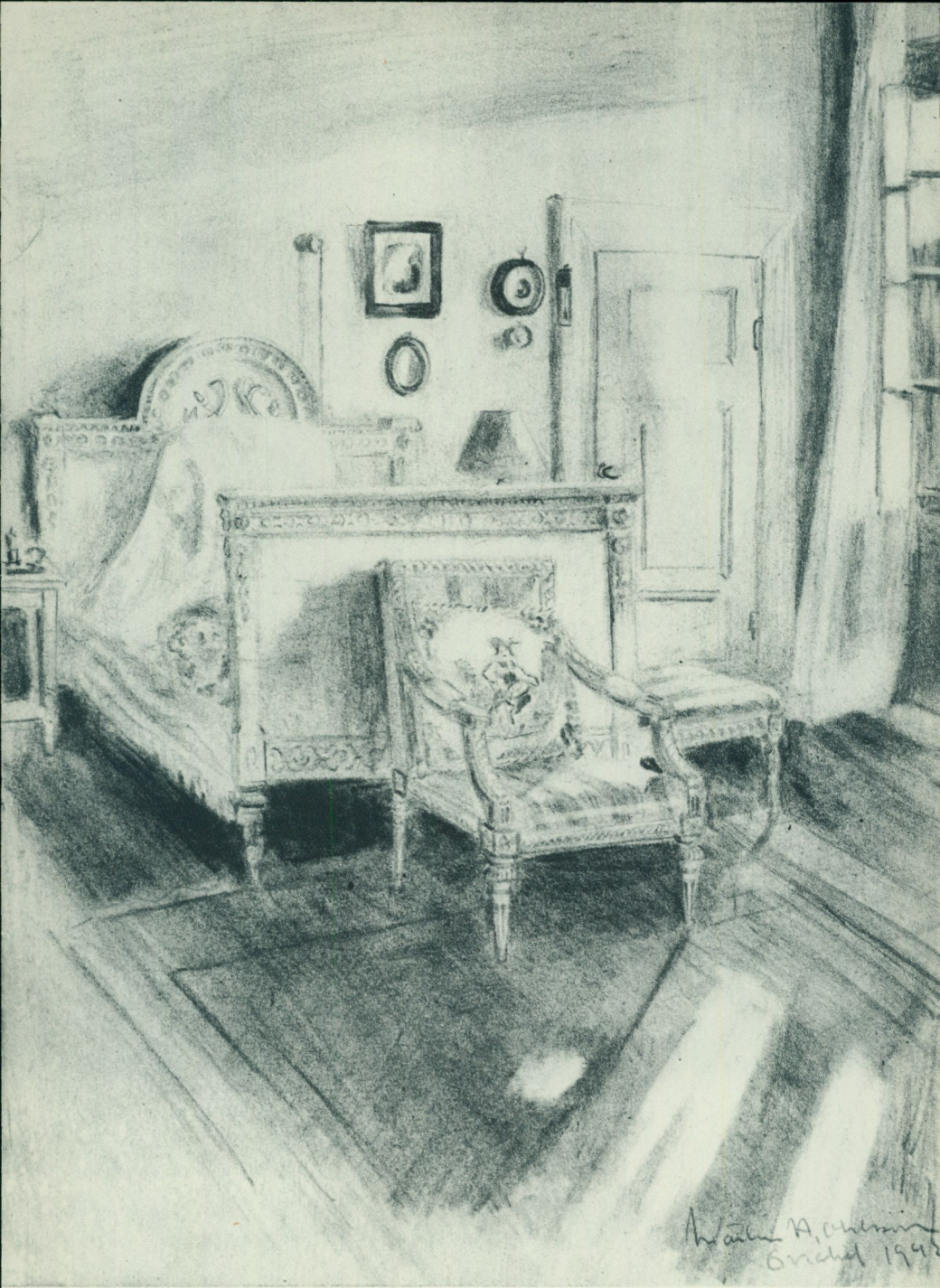
Minnena gå i de flesta fall tillbaka på dessa sommarmånader. Mest levande framstår kanske Olshammar i de delar av det gamla herrgårdsbiblioteket, som nu med sina gyllene ryggar lysa från en vägg på Övralid. Det var till det rum, där dessa stodo, som den lille Verner genast skyndade, när han efter sin långa färd från huvudstaden äntligen med mor och hunden Tim nådde drömmålet. Till en början var det nog ej i så hög grad för böckernas egen skull, som för att han där alltid kunde vara säker på att finna sin mormor. Hon var outtröttlig i att läsa ”och det enda som kunde förmå henne att lägga boken åt sidan var om hon framför sig hade en fullt värdig schackspelare”. I Övralids bokrader kan man taga fram hennes gamla Lidnerupplaga, som hon över allt annat älskade och när man i andakt bläddrar i den, så ser man bilden av den lyssnande lille pojken vid mormoderns fötter och som en andeviskning hör man hennes ”låg-mälda stämma, som en liten blyg skolflicka”. Det är ej meningen att vi här ska fördjupa oss i biblioteket, det är andra ting vi framförallt skola stanna inför. Författaren kan emellertid ej låta bli att taga fram de fyra präktiga volymer, som stå längst ut på en hylla och påminna om, att det var dessa böcker som en gång — enligt skaldens egen utsago — öppnade vägen för honom mot diktens värld. Det var dessa volymer, som tant Molly,

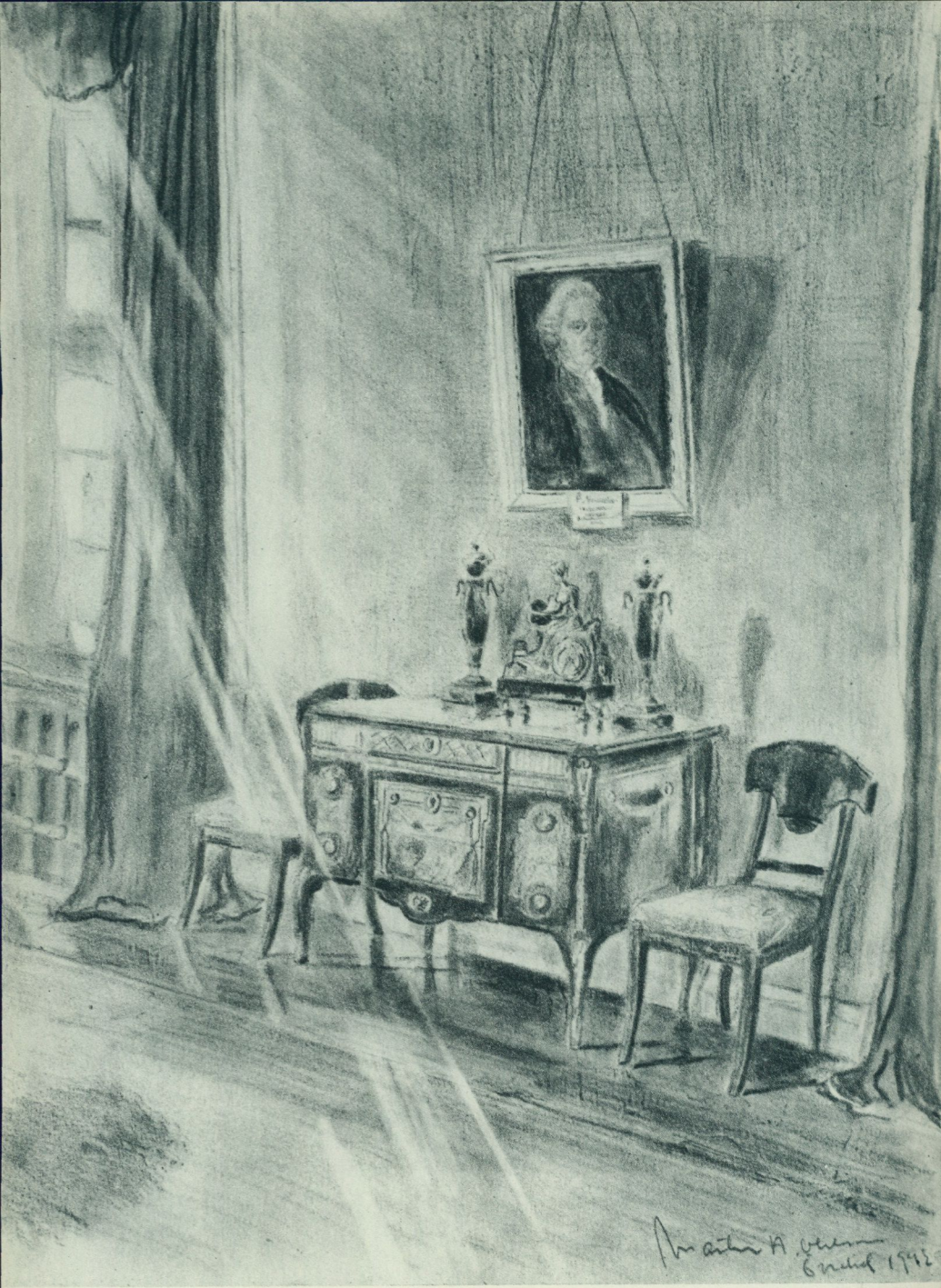
"en av de av försynen så väl valda tanterna", som Pär Lagerkvist säger, en dag i Olshammars trädgård förde honom till. Det är "Tausend und eine Nacht". Det var, när dessa böcker öppnade sina "gyllne portar", som Heidenstam första gången påtagbart förnam diktarkänslan. "En dröm steg upp, en förut ej känd längtan, att slippa ut ur reden, att få vingar och flyga över hela jorden, från land till land, från tid till tid bort i fjärmaste fjärran."

Skaldens påstående om att endast en skicklig schackspelare kunde rycka mormodern ur böckernas värld får naturligtvis tagas med en viss modifikation. Beata Rütterskjöld hade också andra intressen än de rent intellektuella. Som varje dåtida herrgårdsfru var hon mångkunnig och naturligtvis finns det en mängd alster som vittna om hennes flit vid sybågen. Det är framförallt korsstyngsbroderade kuddar. Och att hon hade konstnärliga anlag framgår av det nätta bord i Övralids bibliotek, vars skiva hon bemålat med rosor. På sargen få vi genom en anteckning upplysning om att snickeriarbetet utförts av Olshammars trädgårdsmästare. Den gamla majorskan hörde till den generation som levat i det världsomspännande skimret av Napoleon I:s gestalt och hon var liksom många av sina samtida en passionerad beundrarinna av korsikanen. I den svenska herrgården vid Vätterstranden fanns en mängd Napoleonkuriosa. Heidenstam berättar: "Otaliga planschverk på hyllorna förhärliga hans storhet. Från en liten vendômekolonn av alabaster överst på ateniennen betraktar han med korslagda armar familjens liv. Utan att taga av sig sin famösa hatt deltar han i måltiderna gestaltad som skaft på bordets ringklocka, och under väntan på min tillväxt mönstrar han på ett litet leksaksur nere i barnkammaren en skyldrande grenadjär." Dessa och flera andra minnen finnas ännu på Övralid.

Tanterna Lott och Molly nämndes i förbigående. De ha båda spelat en stor roll i den lille Verners liv. Hans fantasi var nog

Sovrummet på Övralid. Framför sängen står stolen, i vilken von Döbeln en gång brukat sitta. Teckning av författaren.

Arthur H. Green
June 1942

för avancerad för att jämnåriga skulle förstå hans lekar. Kanske de ej heller riktigt ville foga sig i den diktatorsroll han då gärna ville spela. Men de båda gamla tanterna förstodo honom och tant Lott gjorde han till drottning i sagoriket Lajsputta. Ingen jämnårig fick sålunda den äran utan den gamla tanten, som till det yttre ingalunda var så drottninglik. Tant Lott var hans bästa lekkamrat. Det var först efter hennes död, som den andra gamla damen började spela någon roll. Lekte ej den lille pojken med någon av tanterna, var han ensam med sina tennsoldater och dockor. Lekarna voro många och så äro också minnena på Övralid efter dem.

Författaren till dessa rader var en dag sysselsatt med att inventera den stora cassonen i hallen. För några korta stunder fingo dess skatter skåda dagens ljus. Där lågo gamla testamenten, där gulnade faderns diplom och patentbrev på hans berömda fyrkonstruktioner, men också den andra sidan av hans väsen, konstnärens, dokumenterades. Där funnos musikaliska utkast, dikter och noveller, allt av faderns hand. Där låg även den märklige mannens sista önskningsar med förordnandet om att hans aska skulle strös ut över Vätterns vågor. Blandade med dessa papper lågo Röhl-teckningar och andra familjebilder. Det tog lång tid att inventera denna kista, längre än beräknat i varje fall. Några gästböcker grepo inventeringsmannens intresse. I den äldsta stod som första namn August Strindberg och i naddöbokens brokiga flora funnos många rara namn. På ett uppslag lyste konungens och drottningens, på ett annat Holger Drachmanns. Skyddande över det hela låg en värja och en kask, minnen från Olshammars ägare och enväldshärskare, skaldens morfar, majoren Carl Rütterskjöld. Det hade varit en stram herre, som aldrig bugade sig för någon. I varje fall icke sedan "han tog avsked från regementet och slängde undan värja och epåletter i en garderob". Men man erinrar sig honom i detta sammanhang också från en annan bild som skalden ger. De

Från biblioteket på Övralid. Den gustavianska byrån och ättedefaderns porträtt.
Teckning av författaren.

långa vinterkvällarna brukade majoren underhålla familjekretsen med berättelser om sin Romresa, kanske visade han också sina pennteckningar från färden. Skalden berättar, att hans morfar då ofta var sysselsatt med att repa silvret av sina gamla uniformer. Detta lät han sedan smälta ned och gjuta till en stor soppselev. Denna finnes på Övralid och skalden brukade gärna visa den, när talet föll på Olshammar och morfadern.

När allt var upptaget ur cassonen gapade den tom och vändande på att åter få fylla sin funktion. Det var först när författaren åter skulle börja lägga ner skatterna, som han upptäckte att kistan ännu ej hade uppenbarat alla sina hemligheter. På dess botten glimmade ett litet föremål. Författaren tog upp det och höll i sin hand ett miniatyrsvärd. Med ens stodo två bilder för honom. Den ena visade hjälten från de finska krigen, generallöjtnanten Ernst von Vegesack, skaldens mormors far. Miljön var det rykande, larmande slagfältet, där hans tappra bravader gav honom svärdet till svärdsordens riddarvärdighet. Det var tydligen detta svärd, som låg i kistan. Den andra bilden visade en fredligare miljö: ett rum på Olshammar. Huvudfiguren var ett litet barn, som höll på med att leka vad för hans mormors far hade varit verklighet. På den utfällda skivan till en gammal empirechiffonjé rasade slaget. Chiffonjén var av den sort, som väl de flesta någon gång sett, med kolonner och speglar i den inre fasaden. Många tennsoldater stupade. Pojken gav dessa en högtidlig begravning och den gamla möbelns lönnfack blevo gravkamrar. Just när pojken skulle begrava en fallen soldat, fann han i graven ett litet föremål och nu låta vi honom själv berätta: "I det nedersta gravvalvet hittade jag i ett dammigt hörn ett svärd av silver, som knappt var så långt som mitt lillfinger. Det blev spegeltemplets förnämsta palladium. Min mormors far hade fordöm burit det över sitt hjärta och säkerligen hade det för honom betytt mycket. Litet förstod jag, när mina dockor i stridens hetta stötte det svarta och enkla svärdet krokigt mot varandras hårda kroppar, att det var en så högt skattad utmärkelse att till och med en fransk kejsare ännu i graven behöll det på sitt bröst. För mig var det en leksak, som

slutligen blev bortglömd och förkom.” Något tvivel om att det är den gamle krigarens stolthet och den unge Heidenstams lek-sak, som återfanns i kistan, torde ej behöva råda.

Chiffonjén, ”spegeltemplet”, står ej på Övralid. Det är bland andra heidenstamska familjemöbler fortfarande på Naddö och tiger om den blivande skaldens fantasifulla lekar. Soldaterna, som kämpade och som ibland fingo sitt banesår av det lilla svärdet, finnas dock. I vindens dunkel lyser storseglet till en modellbåt, som den mångkunnige överstelöjtnanten gjort åt sin son. I dess skans och lastrum vila kämparna, alla numer högtidligt rullförda i Övralids inventarium, även de som få betraktas som stupade eller på annat sätt till krigstjänst odugliga. I denna båt ligga också de dockor, med vilka den unge Heidenstam lekte ända till sitt fjortonde eller femtonde år. Det är små porslinsfigurer, av den typ som även i våra dagar någon gång brukar förekomma vid kuverten på barnbjudningar. I samband med tant Lott nämndes tidigare om kungariket Lajsputta. När den lille Verner skrudade sig som konung av detta rike, hade han åtskilligt grant att hänga på sig. Välbekant är fotografiet av honom i denna stass. En hel del av denna — ordnarna framförallt — finnas ännu i Övralids gömmor. ”Ordnarna” äro i de flesta fall avgjutningar av frimuraremblem, ibland riktiga sådana. En stor del av dessa minnen ha bevarats tack vare skaldens första hustru, friherrinnan Emilia Ugglä. Hon gömde under skilsmässans alla år minsta sak, som haft något med mannen att göra. När hon och Verner von Heidenstam som gamla — de vandrade båda vid gravens brädd — återförenades, förde hon med sig minnena till Övralid. Där finnes förutom det nu nämnda även en del av hans barnkläder, koltar, skor och galoscher, kärleksfullt broderade små mössor m. m. Till och med hans napp av ben finnes kvar och i en liten skinnportmonnä ligger en lapp, som berättar, att man i portmonnäns skinn kan spåra märken av ”den lille Verners tänder”. Inom parentes kan nämnas att Emilia Ugglä även förde med sig ett flertal målningar av Heidenstam, produkter från hans första skaparperiod, vilken som bekant var målarens. Ett minne av Heidenstam från fjorton- eller femtonårsåldern

är den karta, som hans morfar ritat över Tivedstrakterna och som var gossens följeslagare under hans strövtåg i Tiveden, till Koja-Britta och Fiskare-Jan och andra. Denna karta ligger tillsammans med en hel del andra minnen i ättefaderns teskrin, ett kinesiskt 1700-talsarbete med pärlemorinläggningar. Detta skrin är för övrigt liksom många andra föremål av skalden försett med en etikett, som omtalar dess data. Museimannen konstaterar med glädje, att skalden också hade musealt sinne! Ett annat minne från ättefadern gömmer sig på Övralids mäktiga vind. I raden av alla koffertar och kappsäckar står en gammal läderbeslagen koffert, på vilken man kan spåra resterna av vad som en gång varit Adolf Fredriks monogram. Det var den koffert konungens livmedicus Peter von Heidenstam använde sig av, när han följde sin konung på resa.

Ättefadern själv blickar ned från en pastellmålning i biblioteket. Det är Lorens Pasch d. y. som utfört denna briljanta skildring av archiatern, presidenten i Collegium Medicum, riddaren m. m. Detta porträtt äger sitt speciella intresse därigenom att det skall ha utgjort inspirationskällan till dikten "Min stamfar hade en stor pokal, en jättepokal av tenn". Helt naturligt ha f. ö. många — både nu och under skaldens levnad — frågat om den där jättepokalen. Var befinner den sig? De som frågade skalden själv fingo som enda svar: "Det vete katten!" När han visade denna målning försummade han dock ej att påpeka, att ättefaderns näsa, röd och fyllig som den framställts på porträttet, knappast kunde ha varit medfödd, utan att den framvuxit under inflytande av bayerskt. Jättepokalen kan nog helt enkelt betraktas som en skaldens *licentia poetica*, inspirerad av Paschs praktfulla framställning av ättefaderns näsa.

Av de fåtal målningar, som i övrigt finnas på Övralid, är det, förutom en del teckningar och porträtt, blott en som är arvegods. Det är den stora målningen av Gustav III:s karusell på Drottningholm, känd också från teatermuseet på platsen. Denna Hilleströmsmålning har förr hängt på Olshammar och utgör nu en synnerligen dekorativ accent i matsalens gustavianska utformning. Målningen hade kanske lika stort personhistoriskt

intresse för Heidenstam som konstnärligt värde. Genom samtida anteckningar kan man identifiera ett flertal av människorna på denna målning. Strax framför den häst på vilken hertigen av Södermanland rider står en liten page och knäar under en stor bila, som han bär på axeln. Det är den lille man som dristade utslunga ordet "kujon" i ansiktet på en hovstallmästare, som genom att ha tilldelat en page en örfil skymfat deras kår. Följden blev duell, som slutade med att pagen sårades. Hovstallmästaren hade — väl medveten om pagens skicklighet att föra värjan — ifört sig ett kyller under dräkten. Den unge pagen fick emellertid ett svårare sår än det värjan förmått utdela, han blev avskedad från sin pagetjänst. Hertig Karl uppträder emellertid då som hans hjälpare. Hertigen erinrar sig nämligen pagens djärva räddningsbragd en gång, när en man höll på att drunkna i strömmen, och hjälper honom nu till en fullmakt som kornett. Den knäande pagen slutade som generallöjtnant. Det var skaldens mormors far, den förut omtalade Ernst von Vegesack.

Som inledningsvis betonades finnes blott ett fåtal möbler kvar, som tillhört den heidenstamska släkten. De övriga stå på Naddö. En släktklenod av största värde finnes dock i biblioteket. Flankerad av ett par Karl-Johansstolar, som också på Olshammar funnos i dess närhet, står en byrå, ett utsökt exempel på gustaviansk möbelkonst. Byrån är ej signerad men hallstämplad i Stockholm och företer stora likheter med Haupts arbeten från 1770-talets slut. Övriga möbler från Olshammar med ett förut nämnt undantag, mormoderns lilla bord i biblioteket, äro samlade i skaldens sovrum. Här är sålunda ej blott utsikten den mot Olshammar, också i det inre är hans mest personliga rum prägladt av barndomshemmet. Rummets grundton är ljust gustaviansk med ett par bruna byråar som accenter. Den stora sängen kallade han "min morfars". Den är i empire men genom sin vita färg och sina jämförelsevis lätta och tunna former är den till sitt väsen nära besläktad med den gustavianska stilen. Stolarna i rummet, som tillhöra sistnämnda stil, bära Stockholms stolmakareämbetes märke. De stodo under Heidenstams barnaår i Olshammars barnkammare och det är orsaken till de exceptionellt

låga benen, som avsågats för att göra sitsarna tillgängliga för smått folk. När Verner von Heidenstam på 1890-talet återkom till Olshammar stodo stolarna ej på sin gamla plats. Han återfann dem i stället i ett miserabelt tillstånd, degraderade till drängkammaremöbel. Heidenstam räddade dem då undan förgängelsen.

Vid sänggaveln står en karmstol — också liksom de övriga stolarna i gustaviansk stil. Den hade innan den kommit till Olshammar stått i mormoderns föräldrahem i Stockholm och om den berättade skalden för sina vänner, att det var i den von Döbeln brukade sitta, när han kom på besök dit. Det hade hans mormor berättat och hon hade också talat om, hur hon som liten flicka fick sitta i den store krigarens knä och att hon då brukade fingra på den ryktbara svarta sidenduk, som han hade knuten om sin sårade panna. Mormodern hade väna drag men den yngre system Molly var askungen. Hon fick stå på avstånd och se på den ynnest som vederfors system — inte att undra på om hon "surade". Men också hon skulle förunnas en plats i solen. En kväll när hennes syster satt uppkrupen i Döbelns knä, frågade han henne i retsam ton vad hon hette. Heidenstam säger: "Blodet flög i kinderna och med händerna korslagda på ryggen såg hon honom trotsigt i ögonen och svarade: 'Jag heter Molly von Fisekatten!' Det var ett svar som skulle han själv hittat på det och efter den läxan hade Molly sin givna plats på det andra knät mitt emot den vackra system."

Även de båda byråarna i sovrummet ha en gång stått på Olshammar. Den större som är gjord hos "siatullmakaren" Johan Öman år 1827 har enligt en anteckning varit skaldens mormors. Den andra byrån har tillhört "Fröken Charlotte Joh. Skjöldebrand, Olshammar", d. v. s. den lille Verners älskade tant Lott.

Till slut skola vi se på innehållet i ett litet schatull, som står på sistnämnda byrå. Det är ett litet skrin av alrot med beslag av vitt ben. När man öppnar det, förtäljer en lapp, att det är "min mors skrin". Stilen är skaldens. I detta skrin har Magda von Heidenstam gönt några av sina dyraste, mest personliga

minnen. Det är framförallt sådana som gå tillbaka på bröllopsdagen den 25 september 1857.

Det var fest på Olshammar den dagen och flera dagar därefter. Brudgummens bror, Johan von Heidenstam, ger i brev till sin mor i Karlskrona de mest spirituella skildringar av allt som sker från den stora dagens morgon till sista festdagens afton. Ej minst stannar han inför sina egna göranden som marskalk, annars synas de kulinariska anordningarna mest ha fångslat honom. Festmiddagens 17 rätter räknar han upp med förtjusning, men beklagar att han av de olika vinsorterna blott erinrar sig 13! Prins August celebrerade bröllopet med sin närvaro och tittade djupt både i brudens ögon och i glaset. Maten och vinerna inverkade f. ö. så på prinsens hälsa att svenska folket en lång tid efteråt begåvades med officiella bulletiner angående hans tillstånd! Johan von Heidenstams brev finnas till sin väsentligaste del publicerade i Ord och bild (1909) och här är i det följande ej mening att beröra dessa kulturdokument annat än i ett fall, där de beröra minnena i Magda von Heidenstams skrin. Angående brudens utstyrsel säger brevskrivaren: "Klädning eller om man så vill underklädning af hvitt siden ofvanpå en klädning af illusionstyll af silkesväfnad och försedd med 4 volanger med buljoner, uppfästad med hvita och gröna buketter af den utsöktaste smak. Bert af Brabandtska blonder, bröstbukett med drufvor, syrener m. m., solfjäder och näsduk, alt förfärdigat i Paris denna sommar för hennes räkning, under hennes mors ögon och af utomordentlig elegance. Dertill Krans och Krona med myrtenblommor däri samt en slöja så lätt som den flyktigaste dimma." Han tillägger: "Mamma kan ej göra sig ett begrepp om hvad den alltid vackra Magda var skön i denna skrud." Av de detaljer som brevskrivaren räknar upp finnas nu blott solfjädern och midjerosetten till klänningen jämte stommen till myrtenkronan kvar.

I "min mors skrin" finnas emellertid en del andra föremål, som komplettera den bild Johan von Heidenstam givit oss. Där ligga de nätta brudskorna av vitt siden, klacklösa; deras steg ha varit så lätta att ej minsta rispa finnes på de ljusbruna sulor-

na. De vita skinnhandskarna äro liksom skorna av de nättaste proportioner. Ett brudstrumpeband finnes också bevarat. Det är gjort av siden med broderier i rött och guld, det senare materialet delvis i form av små pärlor. På bandets baksida är en lapp fastsatt, på vilken står att läsa: "brudens strumpeband, buret af brudmarskalken, löjtnant Ernst Wiman vid Magda von Heidenstams bröllop på Olshammar den 25 september 1857." Nämnda marskalk talar i ett brev till Verner von Heidenstam fyrtio år senare om brudstrumpebandet. Han skriver inledningsvis i sitt brev: "Wälborne Herr Werner von Heidenstam. Jag är en 66-årig pensionerad major, som den 25 Sept. 1857 var en av de fyra marskalkarna på Herr v. Heidenstams föräldrars bröllopp på Olshammar. Jag har ännu kvar brudens ena strumpeband, sytt af Grefvinnan Mörner på Medevi." Frågan är huruvida verkligen de båda strumpebanden äro identiska. Möjligheten kan ju finnas, att den som nedtecknat upplysningen på själva strumpebandet, ej så väl kom ihåg detaljerna, utan att detta band är det som bruden enligt sedvänjan själv behöll.

Ännu en herrgård, ännu ett gammalt hem, som blivit museum, hör man några förfasa sig. Dessa röster tiga emellertid inför det verkligt tragiska öde, som många hem få uppleva, när det ej finns någon som tager vid, när de upplösas och skingras i antikvitetshandlarnas och auktionskamrarnas likatmosfär, för att sedan hamna i fullkomligt främmande miljöer.

Heidenstam var den sista länken i en släktkedja. I sitt andliga skapandes granitklippa har han emellertid givit denna länk en fästepunkt, så stark, att man aldrig behöver befara, att den skall falla ned och begravas i glömska. Så ha fler än han gjort. Att deras materiella tillhörigheter, deras hem skingrats kan betraktas som en bagatell i jämförelse med deras andliga kvarläten-skaps bestående. Vi måste emellertid vara tacksamma, när någon gång också denna del av traditionen fixeras. Vi få vara Verner von Heidenstam tacksamma, att han givit också den materiella länken en fästepunkt. Övralidsdonationen innebär ju som bekant bl. a. att hans hem för alla tider skall bevaras i det skick, det befann sig när han levde.

Köpmangatan i Eskilstuna. Husen äro påbyggda omkring 1800 men vanligen från 1600-talet, då de allmänt voro enväniga. Gatans böjning har sin upprinnelse i den medeltida stadsbildningen. — Samtliga bilder foto Nordiska museet.

Upptill: Pukeska gården i Karlskrona, en officersgård med den för staden typiska källaren.

Nedtill: Västerlånggatan i Mariestad har en räck köpmanshus med mycket varierande stil men är ändå ett gott exempel på en homogen stadsbild.

Upptill: Stora Östergatan, Ystad. Olikheten i tid mellan 1500-talshuset närmast och 1700-talshuset därbortom stör icke enhetligheten.
Nedtill: Lilla Västergatan, Ystad. Vid bakgatan ligga till vänster handelsgårdens stora magasin, till höger småstugor för hantverkare och arbetare.

Upptill: Bomanska gården i Västerås. Handelsgården präglas ofta i hög grad av yrket; här finnas ännu till stor del de gamla magasinerna kvar.
Nedtill: Björkholmen, Karlskrona. I städernas ytterområden samlades de minsta stugorna i oregelbundna, pittoreska klungor.

Upptill: Aspelinska guldsmedsgården, Ystad. Hantverkarnas gårdar hade vanligen en trädgård, där yrket så tillät.
Nedtill: Återvändsgränd, Västervik. Här ligga båtsmansstugorna i rad med gaveln mot gatan.

Till vänster: nybyggt bostadshus
vid Västra Amiralitetsgatan i
Karlskrona.

Nedtill: samma tomt 1937; tom-
tens yta har för det nya huset ut-
nyttjats i betydligt större omfatt-
ning.

Till höger: Galärgatan i Karlskrona. I småstugeområdet förefalla även trevåningshusen att vara mycket stora.
Nedtill: Borås. Numera torde denna bild vara mycket typisk för svenska småstäder.

